ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ЖИТТЯ КЛЮЧОВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЗМІ

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ЖИТТЯ КЛЮЧОВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЗМІ

Зміст

ПЕРЕДМОВА 3

ВСТУП: АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ 5

Ключові та вразливі групи — в чому різниця 5

Дискримінація та стигма 8

НЕДИСКРИМІНАЦІЙНИЙ ПІДХІД У РОБОТІ ЖУРНАЛІСТА 10

People first language — що це 10

КОРЕКТНА ЛЕКСИКА: У РОБОТІ ТА ПОБУТІ 12

Гендерна дискримінація 12

Сексизм та об'єктивація 15

ЛГБТ+ у ЗМІ 16

Люди з інвалідністю та їхні справжні можливості 21

ВІЛ/СНІД — що потрібно знати 24

Секс-робота — теж робота? 26

Наркозалежність — вибір чи хвороба 30

Етнічні групи: расизм, ксенофобія та інші прояви нетерпимості 32

МОВА ВОРОЖНЕЧІ — ЩО ЦЕ І ЯК ЇЇ УНИКАТИ 38

Hate speech у ЗМІ 38

Особливості побутового спілкування 40

ПІСЛЯМОВА 49

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК ТЕРМІНІВ 50

Передмова

Останніми роками спектр тем, які висвітлюються в українських ЗМІ, значно розширився. Так в інформаційному просторі все частіше стали з'являтися історії про життя ЛГБТ+, поради щодо того, як розпізнати домашнє насильство і куди звертатися по допомогу, репортажі з приватних «реабілітаційних» та «соціальних» центрів, інтерв'ю з наркозалежними особами, людьми, які живуть з ВІЛ, активістами спільнот і соціальними працівниками тощо.

Підвищення зацікавленості з боку журналістів сформувало і новий напрямок діяльності — сьогодні його називають соціальною журналістикою, журналістикою толерантності тощо. Єдиної усталеної назви для такої журналістики в Україні немає. Проте є одна важлива ознака, за якою можна розпізнати, про що саме йдеться: в центрі такого журналістського матеріалу завжди знаходиться людина. Не корупційна схема, не бізнес, не чутки і не скандал, а проста людська історія.

Попри те, що кількість ЗМІ, які цікавляться подібною тематикою, зростає, не всі журналісти можуть видати справді якісний, професійний матеріал. Найпоширеніша проблема тут — це брак знань щодо підготовки та висвітлення такого роду матеріалів. Відтак постає ряд викликів: яким чином знаходити підхід до представників ключових та уразливих груп, які питання ставити, аби вони не травмували співрозмовника, яку лексику вживати, аби не образити, та які слова використати, аби донести до своєї аудиторії правильні меседжі.

Однією із найсерйозніших прогалин наразі є саме лексика — навіть якщо тема і посил матеріалу обрані правильно, то власне «обгортка», в яку загортають цю тему, часто викликає чимало запитань.

Брак знань — не єдина причина появи низькоякісних журналістських матеріалів в українському медіапросторі. Часто ЗМІ навмисно висвітлюють так звані «чутливі» теми таким чином, аби на ці заголовки клікнуло якомога більше людей. При цьому, зовсім не дбаючи про морально-етичну складову роботи.

У цьому виданні зібрано рекомендації для журналістів щодо того, як дотримуватися недискримінаційного підходу в роботі, яку лексику використовувати під час спілкування із представниками ключових груп та як створювати справді якісні, професійні журналістські матеріали на соціальну тематику.

Сподіваємося, що наступні поради допоможуть українським журналістам вийти на новий рівень та стануть поштовхом до більш глибокого підходу щодо підготовки подібних матеріалів. Адже саме журналісти здатні сформувати правильні цінності й уявлення та мотивувати суспільство до цивілізаційних зрушень.

Ключові та вразливі групи — в чому різниця

Спершу розтлумачимо зміст основних термінів та, про які категорії населення йдеться, коли ми говоримо про так звану соціальну журналістику.

В українському інформаційному просторі часто можна зустріти такий термін, **як вразливі або чутливі групи населення**. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», *вразливі групи населення особи/сім'ї — які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників*[1].

Такими чинниками можуть бути, до прикладу, війни, збройні конфлікти або ж стихійні лиха як обставини, які змушують людей покинути їхні домівки, шукати прихистку в інших містах або країнах, а відтак, почуватися соціально незахищеними.

Відповідно, тут ми стикаємося з іншим важливим терміном — **складні життєві обставини** (СЖО). У нормативно-правових документах[2] України йдеться про те, що складними життєви-

---

1 ВР України, Закон «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 N 2671-VIII

2 Міністерство соціальної політики України, Наказ «Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах» від 31.03.2016 N 318

ми обставинами є такі, що були виявлені за результатами оцінки потреб, внаслідок яких сім'ї або особи не можуть самостійно піклуватися про особисте, сімейне життя та брати участь у суспільному житті.

Це можуть бути також обставини, спричинені станом здоров'я — наприклад, хронічні або невиліковні захворювання, інвалідність, реабілітаційний період тощо. Складні життєві обставини, відповідно до ЗУ «Про соціальні послуги», також можуть бути спричинені віковими факторами — коли через вік особа не здатна подбати про себе самостійно і в повному обсязі. Наприклад, це стосується неповнолітніх або малолітніх дітей, також — літніх людей.

Ще один фактор — життєві звички, спосіб життя, внаслідок яких особа не має можливостей піклуватися про себе, своїх близьких самостійно.

В англомовному середовищі існує відповідний термін — vulnerable groups, тобто, в дослівному перекладі, — це ті ж чутливі або вразливі групи населення. Тому в журналістському середовищі часто послуговуються саме такою термінологією.

Проте, існує ще один термін, який слід враховувати при роботі з соціальною тематикою в ЗМІ, — **ключові групи населення**. «Ключові» та «уразливі» групи населення — це різні, не тотожні групи. В контексті епідеміології, ключовими є такі групи населення, в середовищі яких епідемія ВІЛ розвивається непропорційно порівняно із загальним населенням[3]. Вразливі групи — це ті, які мають більший ризик щодо інфікування ВІЛ відповідно до певних поведінкових особливостей[4].

---

[3] Key Populations https://www.theglobalfund.org/en/key-populations/

[4] http://www.wakefieldjsna.co.uk/vulnerable-groups

У цьому контексті у англомовному середовищі можна зустріти також такі терміни, як **key affected communities** або **key and vulnerable populations**.

З огляду на те, що це все — лише «сухі» терміни, за якими, фактично, стоять конкретні люди з їх правами та потребами, у світі сьогодні формується глобальний запит від прогресивних країн та громадянського суспільства щодо того, аби дати цим «безликим» групам право голосу. Тобто, чітко та поіменно перелічити конкретні категорії таких людей. Саме про це йдеться у Новій політичній декларації, ухваленій 8 червня 2021 року на засіданні високого рівня з ВІЛ/СНІД в рамках Генеральної Асамблеї ООН[5].

Учасники засідання визначили, що до груп ризику стосовно передачі ВІЛ сьогодні входять, зокрема, такі категорії населення, як: люди з інвалідністю, етнічні та расові меншини, корінні народи, місцеві громади, люди, що живуть у бідності, мігранти, біженці, внутрішньо переміщені особи, військові (чоловіки та жінки), особи, які перебувають в надзвичайних гуманітарних, а також в конфліктних і постконфліктних ситуаціях[6].

Країни-учасники засідання зобов'язалися забезпечити захист 95% людей, що живуть з ВІЛ, схильних до ризику інфікування, від пандемій, зокрема і від пандемії коронавірусу COVID-19. У політичній декларації також зазначається, що ключові групи населення — геї та інші чоловіки, які практикують секс із чоловіками, секс-працівники, люди, що вживають ін'єкційні наркотики, трансгендерні особи і люди, які переб-

---

[5] https://www.unaids.org/ru/resources/documents/2021/2021political-declaration-on-hiv-and-aids

[6] https://www.unaids.org/ru/resources/presscentre/pressrelease-andstatementarchive/2021/june/20210608_hlm-opens

увають в тюрмах і закритих місцях позбавлення/обмеження волі, — з більшою ймовірністю схильні до ризику інфікування ВІЛ, а також частіше потерпають від насильства, стигми, дискримінації та законів, які обмежують їх пересування або доступ до послуг.

Дискримінація та стигма

Зазначені групи населення часто стикаються із дискримінацією та стигматизацією, адже суспільство не завжди готове приймати їх такими, якими вони є — з їхніми обставинами та особливостями. Навіть сьогодні, у, здавалося б, прогресивному XXI сторіччі, ми досі не можемо викорінити упередження та стереотипні уявлення щодо тих або інших груп. Інакшість часто викликає страх, відмінності досі сприймаються, як щось незвичне.

Стереотипи ж, своєю чергою, зазвичай з'являються через брак інформації про те або інше явище, або — через застарілі уявлення, які можуть бути давно неактуальними. Так, до прикладу, чи не найпоширеніший стереотип про ВІЛ/СНІД — буцімто це діагноз, характерний лише для представників певних спільнот — гомосексуальних чоловіків, секс-працівниць/ків або ж осіб, які вживають наркотики ін'єкційно.

Ще один поширений стереотип — нібито люди, які живуть з ВІЛ, не можуть народжувати дітей з ВІЛ-негативним стату-

сом. Це також хибна думка, адже АРВ-терапія, її своєчасне, правильне та систематичне вживання дозволяє ВІЛ-позитивним жінкам народжувати дітей із негативним ВІЛ-статусом, завдяки зменшенню вірусного навантаження до невизначуваного рівня. У людей, які живуть з ВІЛ і приймають АРВ – препарати, через деякий час вірусне навантаження зменшується до невизначуваного рівня, статеві контакти з ними стають безпечними. Проте це не означає, що можна відмовитися від контрацепції — презервативами все одно необхідно користуватися.

Серед основних завдань журналістів — інформування аудиторії про ті чи інші події або явища, просвітництво та роз'яснення складних, незрозумілих речей. Тож, у таких випадках, саме на ЗМІ покладається відповідальність щодо підтвердження або спростування міфів, боротьба зі стереотипами, упередженнями та застарілими уявленнями про світ та процеси в ньому.

Загальна порада для журналістів, які працюють із даною тематикою, — уникати висловів, які акцентують увагу на тому, що буцімто якісь люди мають менше можливостей або прав, аніж інші. Зокрема, це стосується таких висловів, як «людина з особливими потребами» або «людина з обмеженими можливостями» .

Існують випадки, коли про «особливі потреби» справді можна говорити. Але тоді краще зазначати, про які саме потреби йдеться. Наприклад, коректним буде вислів «людина із особливими харчовими потребами», якщо йдеться про особу, яка має встановлений лікарем медичний діагноз, який передбачає формування відповідного індивідуального меню — наприклад, якщо це непереносимість лактози, глютену тощо.

People first language

З огляду на вказане вище, робота журналіста, який працює із зазначеними категоріями населення, полягає в тому, аби пропагувати ідеї рівності прав та толерантного ставлення до всіх людей, незалежно від їхнього соціального або матеріального статусу, стану здоров'я, статі, віку, гендерної самоідентифікації, сексуальної орієнтації, етнічної приналежності, національності і т.ін.

Формування правильних ідей та пропаганда їх через журналістські матеріали можливе лише за умови використання коректної лексики та термінології. Саме те, як ми пишемо і говоримо про ті чи інші речі, є важливим і справді ключовим моментом, від якого багато що залежить.

Тож як писати правильно? Яким чином підібрати коректний термін, аби не образити співрозмовника і не виставити самого себе повним невігласом? У наступних розділах ми поговоримо детальніше про лексику і термінологію в контексті різних груп населення. Але поки — загальні поради, які можуть значно покращити роботу журналіста.

Якщо ви не знаєте або не певні, як правильно представити людину або назвати ту чи іншу категорію осіб, зверніться до

простого правила під назвою **people first language**. Дослівно це перекладається з англійської, як «мова, в якій перш за все йдеться про людину».

Суть цього правила в тому, що спершу ви пишете або говорите про людину, а вже потім — про якісь ознаки, характеристики, особливості, притаманні цій людині. Наприклад: людина з інвалідністю, а не інвалід; людина з синдромом Дауна, а не Даун; трансгендерна людина, а не транс; бездомна людина, а не бомж; людина, яка живе з ВІЛ, а не спідозний і таке інше. Можна також використовувати слово «особа». Таким чином, ми показуємо, що перед нами, передусім, людина, особистість, і саме це — першочергове. Це просте правило демонструє журналістській аудиторії, що всі люди — рівні.

Є і ще деякі загальні рекомендації щодо мови журналістських матеріалів. Не варто вживати вислови на кшталт «особа, яка страждає від чогось» — від хвороби, від залежності тощо. Ми не маємо акцентувати увагу на стражданнях — тим більше, що не всі й не завжди дійсно страждають. Некоректним є також і вислів «людина з обмеженими можливостями» стосовно, наприклад, осіб з інвалідністю. Адже хіба особа, яка користується інвалідним візком, завжди в чомусь обмежена? Хіба що, єдині обмеження, які дійсно можуть існувати в цьому випадку — це обмеження у вільному пересуванні через погану інфраструктуру та відсутність безбар'єрності в міському просторі. Але це точно не вина самих людей з інвалідністю. Це — відповідальність держави або місцевих органів влади, які мають ці бар'єри усувати.

Гендерна дискримінація

Перш ніж поговоримо про гендерні аспекти, необхідно розібратися в основних термінах. Адже в українському інформаційному просторі сьогодні саме слово «гендер» часто тлумачать некоректно, що призводить, зокрема, і до формування хибних уявлень про гендерну дискримінацію, як таку.

Важливо розуміти, що поняття «стать» і «гендер» не є ідентичними.

Стать — це біологічні відмінності між чоловіком та жінкою, тобто це все, що стосується репродуктивної системи, первинних та вторинних статевих ознак.

Гендер — це соціальна характеристика, тобто, це ролі, які приписують жінкам або чоловікам у соціумі. Ці поняття не є взаємопов'язаними.

Про які саме гендерні ролі йдеться? Часто це — певні стереотипні уявлення про те, якими мають бути чоловіки і жінки. Наприклад, розповсюджене в нашій культурі уявлення про те, що роль жінки — варити борщ та доглядати дітей, а роль чоловіка — забезпечувати родину, тобто так звані ролі «Берегиня вогнища» та «Добувач» . Такі стереотипні уявлення можуть стосуватися також і зовнішнього вигляду чоловіків

та жінок, рис характеру тощо. Наприклад: дівчат вдягають у рожеве, хлопчиків — у блакитне. Поширені стереотипи щодо рис характеру або поведінки: «Чоловіки не плачуть», «Жінка має бути лагідною» тощо. Проте все це — лише умовності, від порушення яких, по суті, глобально нічого не зміниться.

Тобто, підсумовуючи: не кожна біологічна жінка повинна відповідати стереотипним уявленням про жінку, які існують в нашому суспільстві. Натомість, не кожен біологічний чоловік має виглядати та почуватися згідно існуючих чи кимось надуманих «норм» тощо.

Відповідно, **гендерна дискримінація** — це дискримінація за ознакою гендеру. Попри те, що поняття статі та гендеру — різні, такий вид дискримінації також можуть називати статевою дискримінацією. Простіше кажучи, це коли в однакових умовах до чоловіків та жінок може бути різне ставлення. До прикладу, гендерна дискримінація часто може проявлятися у професійному середовищі у вигляді нерівних заробітних плат. Мається на увазі, що чоловіки можуть отримувати більші зарплати, ніж їхні колеги-жінки на таких самих посадах, з таким самим досвідом та посадовими обов'язками.

В цьому контексті варто згадати про ще один важливий термін — **скляна стеля**[7]. Так називають умовні перепони, які заважають жінкам піднятися по кар'єрних сходинках через гендерну дискримінацію з боку керівництва. Так, до прикладу, жінку можуть не підвищувати до керівної посади через стереотипні уявлення про те, що чоловіки є кращими лідерами, або ж, що жінку-керівницю не сприйматиме всерйоз колектив.

---

[7] http://a-z-gender.net/ua/sklyana-stelya.html

Відповідно, коли ми говоримо про **гендерну рівність**, ми маємо на увазі рівні права та можливості для чоловіків і жінок у всіх сферах життєдіяльності. Тобто — подолання гендерної дискримінації.

Гендерна дискримінація часто межує зі ще одним видом дискримінації — **ейджизмом**, тобто дискримінацією за ознакою віку. Проявлятися це може у зверхніх висловлюваннях типу: «Ти замолода, аби це зрозуміти!», або навпаки — «Застара для цього».

У контексті гендерної проблематики можна виокремити такий термін як **гендерно чутлива журналістика** — це створення журналістських публікацій, сюжетів, матеріалів з урахуванням існуючих гендерних відмінностей, наявності дискримінації за ознакою статі, проявів нерівності та нетерпимості.

Гендерна сліпота — поняття, протилежне до гендерної чутливості. Це нездатність бачити та відчувати прояви гендерної дискримінації та сексизму на всіх рівнях та у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Тобто журналісти мають враховувати всі перелічені аспекти у своїх матеріалах задля того, аби пропагувати ідеї рівних прав та можливостей для чоловіків і жінок, з метою подолання дискримінації та боротьби зі стереотипами і упередженнями.

Сексизм та об'єктивація

Дискримінація за ознакою статі, упередження, образливі висловлювання стосовно представників тієї або іншої статі чи гендеру також називають **сексизмом,** від слова sex, що англійською також означає «стать».

Сексизм проявляється на будь-якому рівні — як на побутовому, так і в публічному просторі, й може стосуватися як групи людей, так і окремої людини. Сексистськими можуть бути, наприклад, висловлювання щодо фізичних або інтелектуальних здібностей жінок або чоловіків. До прикладу, твердження про те, що жінки гірше за чоловіків розуміються в точних науках, фінансах, математиці тощо, а чоловіки нічого не тямлять у вихованні дітей.

В сучасній українській масмедійній культурі сексизм часто зустрічається також і у гумористичних програмах, комедійних стендап-шоу[8]. Коміки в популярних телешоу, які транслюються в прайм-тайм на телеканалах країни, розповідають про «тупих білявок», які не можуть самостійно завести автомобіль, жінок, які не контролюють свій настрій через ПМС (передменструальний синдром), чоловіків, які не здатні сходити до магазину за покупками без настанов жінки, бо не розуміють, де та які товари шукати, і т. ін.

Автори таких жартів намагаються зіграти на чомусь нібито близькому і зрозумілому кожному глядачеві — на побутових моментах, буденних ситуаціях. Але тим самим тільки ще біль-

---

8 https://detector.media/kritika/article/114361/2016-04-15-chomu-kvartal-95-tse-ne-smishno/

ше тиражують та підкріплюють і без того поширені стереотипи про чоловіків та жінок.

Об'єктивація — це прийом, який часто використовують і в ЗМІ, і у рекламі. Суть його в тому, що замість професійних якостей, індивідуальних рис характеру, унікального досвіду та інших, справді суттєвих характеристик людину презентують виключно як сексуальний об'єкт. В рекламних цілях для привернення уваги можуть використовувати зображення оголених людей або певних частин тіла — грудей, сідниць, ніг тощо, а також провокативні рекламні гасла. Наприклад, «Даю в кредит» на білборді, який рекламує товар або послугу з можливістю придбати їх в кредит, використовуючи при цьому фото напівоголеної жінки.

На рівні журналістської роботи це може проявлятися у вигляді публікацій з заголовками типу: «Відома спортсменка показала звабливі груди» або «Американська акторка одягла коротку спідницю — всі побачили, що під нею». При цьому подібні формулювання зазвичай використовуються саме стосовно жінок — дзеркальні ж заголовки типу «Звабливий бізнесмен показав свої стрункі ноги» у медіа не зустрічаються.

ЛГБТ+ у ЗМІ

Вище ми вже згадували про те, що стать і гендер не є ідентичними поняттями. Про це необхідно знати тим журналістам, які починають працювати з тематикою ЛГБТ+.

Абревіатура ЛГБТ+ розшифровується як: лесбійки, геї, бісексуали, трансгендерні особи. В деяких варіаціях сюди додають також літеру «К», яка позначає поняття «квір», або літеру «І» для позначення терміну «інтерсекс люди». Іноді ж замість цього просто ставлять знак плюс «+» в кінці абревіатури, таким чином наголошуючи на тому, що вона може бути доповнена різними поняттями.

Журналісти, які висвітлюють життя ЛГБТ-людей, часто використовують некоректну термінологію. Так, до прикладу, некоректним є сам термін «гомосексуалізм» — замість нього слід вживати термін «гомосексуальність». Відповідно, кажемо не гомосексуалісти, а «гомосексуали», «люди гомосексуальної орієнтації». Вислів «нетрадиційна сексуальна орієнтація» є грубою помилкою, так само як і «сексуальні меншини», а також простонародні вислови типу «рожеві», «блакитні» та «гомики».

Інтерсекс-люди — це особи, які народилися із біологічними ознаками обох статей одночасно. Ці ознаки можуть проявлятися на різних рівнях — як на фізіологічному та анатомічному, так і на хромосомному. Тобто, по суті, особа може мати зовнішні ознаки та виглядати, наприклад, як жінка, і навіть не знатиме, що на генетичному рівні має хромосомний набір, наближений до чоловічого. Раніше таких людей називали гермафродитами. Нині цей термін вважається некоректним та вживається радше щодо рослин, тварин, але не до людей.

СОГІ — абревіатура, яка розшифровується так: сексуальна орієнтація / гендерна самоідентифікація. Важливо розуміти, що гендерну ідентифікацію або сексуальну орієнтацію не можна змінити лише під впливом моди або трендів сучасності. Це — дуже поширений стереотип, з яким необхідно боротися. В тому числі, й за допомогою засобів масової інформації.

Гендерна самоідентифікація (або гендерна ідентичність) — це внутрішня самоідентифікація особи як представника або представниці того чи іншого гендеру.

Тобто, не у всіх людей стать і гендер можуть співпадати. Наприклад, людина може народитися чоловіком за біологічними ознаками, але відчуває себе жінкою — поводиться, одягається, висловлюється відповідно до жіночого гендеру. Якщо ви не знаєте, як правильно звернутися до людини, з якою спілкуєтеся, або про яку готуєте матеріал, найкращий спосіб з'ясувати це — запитати у неї самої.

Трансгендерні люди (скорочено транс* люди)[9] — термін, що позначає людей, чиї гендерна ідентичність / гендерна самоідентифікація так чи інакше не відповідають статі, приписаній при народженні. Латинська приставка «транс» означає «по той бік»: таким чином, трансгендерні люди знаходяться по інший бік приписаної їм при народженні статі.

Відповідно, трансгендерний чоловік — це людина з приписаною при народженні жіночою статтю, яка ідентифікує себе як чоловік. Трансгендерна жінка — людина з приписаною при народженні чоловічою статтю, яка ідентифікує себе як жінка.

Небінарні люди — термін, який стосується людей, чиї гендерна ідентичність / самоідентифікація не вписуються у бінарно-опозиційний поділ на чоловіків та жінок. Це також люди, які не мають гендерної ідентичності / самоідентифікації, а також люди, які не визнають правомірність гендерної системи як такої. Такі особи можуть використовувати або не використовувати термін «трансгендерні» щодо себе, або ж можуть використовувати різні терміни для позначення своєї ідентичності / самовідчуття.

---

9 https://ecom.ngo/wp-content/uploads/2020/01/glossary-trans-people.pdf

Гендерна дисфорія — стан притаманний деяким транс*людям характерний для трансгендерності, під час якого людина не може повністю прийняти свій гендерний статус чоловіка або жінки. Може характеризуватися тривалими стражданнями та дискомфортом від того, що власне тіло або власна гендерна роль не відповідають власній гендерній ідентифікації.

Часто можна побачити, що представники спільноти або соціальної сфери, громадського сектору використовують в письмовій мові зірочку — символ *. В контексті транс*питань цей символ підкреслює акцент спільноти на необмеженій кількості гендерних ідентичностей, які не обов'язково мають зв'язок з бінарними варіаціями транс*фемінності / маскулінності, а також не завжди мають потреби у медичних втручаннях. Таке скорочення пишеться окремо від наступного слова, наприклад: транс*люди. Проте написання цього ж терміну без зірочки саме по собі також не є помилкою.

Ще один термін, який важливо знати і розуміти журналістам, які цікавляться такою тематикою, це «**трансгендерний перехід**». Вживання вислову «зміна статі» не є коректним, натомість «трансгендерний перехід» — це нейтральний та оптимальний термін. Тобто, ми не пишемо «людина, яка змінила стать», а пишемо «людина, яка здійснила (або здійснює) трансгендерний перехід». Не всі транс*люди вдаються до хірургічних втручань в процесі такого переходу. Причини можуть бути різні: немає фінансової можливості, адже ці операції зазвичай коштують дуже дорого, або ж є протипоказання за станом здоров'я, або, банально — просто не хочеться це робити. Часто транс* особи обмежуються лише зміною гендерних маркерів у документах — тобто зосереджуються на юридичних аспектах гендерного переходу, а також на соціальних аспектах, таких як камінг-аут, нове ім'я і звертання за ним.

Людина, яка здійснює трансгендерний перехід, не обов'язково повинна змінювати і свої сексуальні вподобання. Тобто уявлення про те, що після трансгендерного переходу особа раптом стала лесбійкою або геєм, не є коректними.

Детранзішн — процес, зворотній до процесу трансгендерного переходу. Також може називатися «зворотнім переходом». Детранзішн може бути різного ступеня складності, залежно від того, як далеко встигла зайти людина в процесі здійснення переходу до цього.

Можна виокремити кілька найпоширеніших питань, які українські журналісти часто ставлять трансгендерним особам[10]. І питання ці — некоректні та неетичні. До таких питань, наприклад, можна віднести наполягання на розкритті імені, яке було дане людині при народженні — тобто, «старого» імені, яким особа після трансгендерного переходу вже не користується. Або ж питання про дітей транс*людини в шлюбі, коли він/вона ще не відкрили свій транс*статус. Такі питання можуть бути травматичними, адже зі старим іменем нерідко пов'язані неприємні сімейні історії про неприйняття людини родиною та близькими.

---

[10] https://medialab.online/news/iak-pysaty-pro-transhendernykh-liudej/

Люди з інвалідністю та їхні справжні можливості

Уже згаданий вище принцип **people first language** допоможе вам скласти глосарій також і тоді, коли ви беретеся до висвітлення теми інвалідності. Відповідно, некоректним є вживання слова «інвалід», тоді як «**людина з інвалідністю**» відповідає концепції «спершу — людина». Проте, навіть з урахуванням цієї концепції, некоректним все одно лишається вислів «люди-інваліди», який чомусь іноді використовують у медіа[11].

Дійсно, слово «інвалід» і досі можна зустріти багато де — навіть у офіційних назвах державних структур, як-от Національний комітет спорту інвалідів України[12]. Тобто, по суті, на загальному рівні помилкою такий вислів не вважається і досі. Проте, якщо журналіст прагне будувати свою роботу, базуючись на принципах рівності та толерантності, краще все ж таки послуговуватися терміном «людина з інвалідністю».

Те ж саме стосується і різних груп людей з інвалідністю. Наприклад, коректно вживати такі вислови як: «**незряча людина**» замість «сліпий», «**нечуюча людина**» замість «глухий». До того ж, варто розрізняти, про кого саме йдеться — чи це тотально незряча людина, або тотально нечуюча, чи це людина з частковою втратою слуху або зору. Найкращий спосіб з'ясувати це — уточнити в самої особи, або в її близького оточення.

Якщо говорити про термінологію, яка використовується в Україні на державному рівні, то бачимо, що цими — ко-

---

11 http://iqholding.com.ua/articles/shlyakhi-virishennya-problemi-zainyatosti-ta-pratsevlashtuvannya-osib-z-porushennyam-rozumovogo-rozvitku

12 https://paralympic.org.ua/ua

ректнішими — термінами в держструктурах досі користуються неохоче. Адже сьогодні все ще існують такі структури, як Українське товариство глухих[13], а також Українське товариство сліпих[14]. Самі люди, які належать до цих спільнот, також можуть називати себе та своє оточення сліпими або глухими. Проте в цьому випадку завдання журналіста — висловлюватися максимально конкретно та коректно, аби аудиторія розуміла, про кого саме йдеться. Тому не слід використовувати ці терміни, особливо, якщо ваш співрозмовник— не тотально нечуючий, наприклад, а слабочуючий. Некоректним є також висловлювання «люди з вадами слуху/зору», проте можна користуватися висловом «**люди з порушеннями слуху/зору**».

Якщо ви висвітлюєте життя осіб з порушенням слуху, варто знати, в чому різниця між термінами «жестова мова» та «мова жестів». Люди з порушеннями слуху послуговуються **жестовою мовою**, а також абеткою під назвою «дактиль». А от мова жестів — це звичайна міміка та повсякденне жестикулювання, тож не потрібно плутати ці поняття.

Як вже зазначалося, неетичними також є вислови на кшталт: люди з обмеженими можливостями або люди з особливими потребами[15]. Чому? Бо і в українській, і у світовій історії, а також і в сучасності є безліч прикладів, коли люди з інвалідністю досягали і продовжують досягати неймовірних висот у найрізноманітніших сферах життя. До прикладу, починаючи з 1996 року 104 українських спортсмени отримали золоті медалі на Параолімпійських іграх. Всі вони мають різні форми інвалідності. То чи можна вважати їх особами з обмеженими можливостями?

---

[13] https://utog.org/

[14] http://cputos.org.ua/

[15] https://www.facebook.com/ragu.lee.5/posts/2557576051173191

Грубою помилкою також є використання висловів на зразок «колясочник», «візочник», «інвалід-колясочник»[16]. В українській мові інвалідний візок — у жодному разі не «візочок» — також можна називати «крісло колісне». Відповідно, можна використати вислів на зразок: «людина, яка користується кріслом колісним» або «пересувається за допомогою крісла колісного».

Окрема тема — **люди з ментальними порушеннями.** Так, саме цей термін є коректним у випадку, коли ми говоримо про встановлені лікарем діагнози або розлади психічного спектру. Залежно від того, про що саме йдеться, можна використовувати такі терміни, як: «люди з інтелектуальними порушеннями», «люди з ментальними порушеннями», «люди з сенсорними порушеннями» тощо. Але — не люди з вадами розвитку тощо. Слід бути обережними і з назвами конкретних діагнозів. Замість «даун» — людина з синдромом Дауна, замість «аутист» — людина з аутизмом тощо.

Варто пам'ятати і про побутове спілкування. Дуже часто назви діагнозів, пов'язані з психічним та ментальним здоров'ям, використовуються як негативні кліше — ми можемо називати одне одного ідіотами, дебілами, даунами та олігофренами, навіть не замислюючись про суть сказаного. Проте гігієна мови починається саме з побутового спілкування. Тож варто стежити за тим, що злітає з наших вуст не лише на роботі, а й у позаробочий час.

---

[16] https://www.facebook.com/paralichno/posts/2273440589452982

ВІЛ/СНІД — що потрібно знати

ВІЛ, або вірус імунодефіциту людини — збудник захворювання, яке має назву ВІЛ-інфекція. ВІЛ передається через біологічні рідини людини, як-от кров, сперма, виділення піхви, грудне молоко. Саме тому деякий час вважалося, що частіше ВІЛ передається у певних колах, як-от, наприклад, серед секс-працівниць/ків, які мають часті та нерідко незахищені сексуальні контакти з різними партнерами, або серед наркозалежних, які вживають наркотики ін'єкційним шляхом.

Попри поширені стереотипи, ВІЛ не передається у побуті, через торкання, рукостискання, кашель, укуси тварин тощо.

Вірус імунодефіциту людини поступово вражає та знищує клітини імунної системи людини, які захищають організм від інфекцій. Саме тому люди з ВІЛ можуть частіше за інших хворіти, наприклад, на туберкульоз, пневмонії, грибкові захворювання тощо.

ВІЛ-інфекція належить до хронічних захворювань, проте у разі регулярного та вчасного прийому антиретровірусної терапії, вірусне навантаження людини може бути суттєво знижене, навіть до невизначуванного рівня. В цьому випадку, статеві контакти з ВІЛ-позитиною людиною стають безпечними, що пояснює формула Н = Н, тобто «не визначений — не передається». АРВ-терапія також дає змогу ВІЛ-позитивним жінкам народжувати дітей з негативним ВІЛ-статусом.

СНІД — четверта клінічна стадія ВІЛ-інфекції. Розвивається за відсутності лікування. Висвітлюючи тему ВІЛ/СНІДу, журналісти повинні пам'ятати про кілька важливих речей.

По-перше, некоректним є формулювання, нібито люди помирають від ВІЛ. Так, люди можуть помирати від супутніх захворювань, які розвиваються на тлі ослабленого ВІЛ-інфекцією імунітету. Звісно, за умови, якщо особа не приймає АРВ-терапію.

По-друге, історії людей, які живуть з ВІЛ, не варто драматизувати. Некоректними будуть тези на кшталт: люди з ВІЛ не можуть жити повноцінним життям або мають обмежені можливості. Адже, за умови швидкого та раннього початку, вчасного та регулярного прийому терапії тривалість життя людей, які живуть з ВІЛ, не відрізняється від тривалості життя ВІЛ-негативних людей, і це життя може бути повноцінним. Не слід також акцентувати увагу на тому, що життя людини, яка живе з ВІЛ, розділяється на «до» та «після», розпитувати її про те, як усвідомлення свого ВІЛ-статусу «перекреслило» її плани.

По-третє, як і у випадку з ЛГБТ та камінг-аутом, якщо ви висвітлюєте історію людини з ВІЛ, розкривати статус можете тільки за умови, якщо вона дає свою згоду на це. Навіть якщо у приватному спілкуванні людина розкрила вам свій статус, це не означає, що ви маєте право оприлюднювати його у будь-який спосіб, або описувати це в своїх публікаціях.

Коректними термінами стосовно таких осіб будуть: «люди, які живуть з ВІЛ», «ВІЛ-позитивні особи», «люди з ВІЛ-статусом». Проте варто уникати таких висловів, як: «ВІЛ-інфікований», «хворий на ВІЛ» тощо. Слово «пацієнт» може бути доречним, тільки якщо ви робите матеріал про лікарню, або якщо ваш герой розповіді/репортажу дійсно перебуває в клінічному закладі.

Якщо всерйоз зацікавлені у висвітленні даної теми, пишіть не про страждання, нещастя та жорстоку долю людей, які живуть з ВІЛ, а про справді корисні та важливі речі. Ваше завдання тут — інформувати ваших читачів, займатися просвітницькою метою.

Розкажіть читачам про те, яких профілактичних заходів слід дотримуватися, аби уникнути інфікування ВІЛ, наприклад: використовувати презервативи, не користуватися одним шприцем або голкою, приймати доконтактну профілактику (ДКП) тощо. Поясніть вашій аудиторії важливість регулярного тестування, адже знання свого ВІЛ-статусу — це дуже важливо. Розкажіть про АРВ-терапію, формулу Н=Н. Вкажіть контакти найближчих пунктів тестувань та поясніть, як проходить сама процедура. Люди мають розуміти, що це — безкоштовно та конфіденційно.

Не акцентуйте увагу на тому, що ВІЛ — це прерогатива винятково якихось окремих, маргіналізованих груп населення, як-от гомосексуальні пари, секс-працівниці/ки або люди, які вживають ін'єкційні наркотики. Працюйте зі стереотипами і упередженнями, але не тиражуйте їх, а навпаки — розбивайте та спростовуйте.

Секс-робота — теж робота?

Ще одна актуальна тема, якій в українських медіа стали приділяти все більше уваги — це секс-робота. Проте і тут журналісти часто використовують лексику, яка наразі не є коректною.

Тож розберемося, які саме терміни варто використовувати, висвітлюючи цю тему.

Небажаними до використання є терміни «**проституція**», «**повія**» — ці терміни означають, що людина продає секс, хоча, він не є товаром сам по собі. Некоректними також будуть такі сленгові, просторічні вислови як: «нічний метелик», «нічна жриця», «жриця кохання»; а також зневажливі: «шлюха», «шльондра» та ін.

Коректними будуть такі варіанти, як: «**секс-працівниці**», «**секс-працівники**», «**секс-робота**». Таким чином ми наголошуємо на тому, що секс-робота — це просто один із видів роботи, але не метод нелегального збагачення і не бізнес-схеми.
Саме тому не слід використовувати також наступні висловлювання: «секс-бізнес», «працівник секс-бізнесу», «комерційний секс» або «продаж сексуальних послуг».

В Україні на даний час на рівні Закону проституція заборонена і вважається адміністративним порушенням (ст. 181-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення)[17].

Тобто в українському законодавстві також досі послуговуються саме терміном «проституція». Проте представникам ЗМІ краще використовувати варіанти «секс-працівники» або «секс-працівниці».

Варто розрізняти «індивідуальну проституцію» та кримінально каране «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією» (ст. 303 Кримінального кодексу України). Якщо мова йде про малолітніх або неповнолітніх дітей, тобто осіб,

---

[17] https://kodeksy.com.ua/kodeks_ukraini_pro_administrativni_pravoporushennya/statja-181-1.htm

молодших за 18 років, необхідно використовувати термін «сексуальна експлуатація дітей»[18].

Стаття 302 Кримінального кодексу України передбачає покарання за «Створення або утримання місць розпусти і звідництво». Місцями розпусти у цьому контексті можуть вважатися «будь-які споруди чи інші об'єкти, в яких вчиняються розпусні дії. Це, зокрема, окремий житловий будинок, квартира чи їх частина, різноманітні нежитлові (підвали, горища), виробничі (лазня, лікарський чи масажний кабінет) приміщення, транспортні засоби (каюти суден, вагони, салони автобусів чи літаків), а також намети, курені».

Ця ж стаття до переліку розпусних дій відносить такі дії, як: безладні статеві зв'язки, групові сексуальні дії, проституція. Під дію цієї законодавчої заборони потрапляє, наприклад, діяльність борделів, секс-вечірки, а також робота вебкам-моделей — тобто тих, хто працює онлайн через вебкамеру та навіть не має прямого контакту з клієнтом.

Один із найпоширеніших стереотипів щодо секс-роботи свідчить, що жінки, зайняті в секс-роботі, не можуть бути зґвалтованими. Мовляв, вони ж погоджуються на певні дії сексуального характеру, тож як при цьому можуть скаржитися на те, що стосовно них вчиняли щось небажане. Та насправді ж секс-працівниці й справді часто стають об'єктами сексуального та фізичного насильства. Їм можуть не заплатити гроші за роботу — обдурити чи пограбувати — наприклад, забрати зароблені кошти. Крім того, їх можуть зґвалтувати, або ж вчинити інші грубі, агресивні насильницькі дії. Нерідко секс-працівниці змушені миритися з фізичним насильством, якщо отримують за це гроші.

---

[18] https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini/statja-303.htm

До речі, коли ми говоримо про насильство, краще **уникати слова «жертва»**. Хоча цей термін і вживається у Законі «Про протидію та запобіганню домашньому насильству», використання його не рекомендується. Адже це слово саме по собі несе травмуючий контекст та може призвести до повторної травматизації особи. Натомість, можна використовувати наступні вислови: «люди, які пережили насильство», «насильство з боку інтимного партнера», «насильство з боку сексуального партнера», «людина, яка стикнулася з домашнім насильством» тощо.

Сам вислів «**людина, яка пережила насильство**» вже несе в собі інший посил, аніж контекст про «жертву». Ми ніби наголошуємо на тому, що людині вдалося пережити негативний, травмуючий досвід і вона може рухатися далі. Особа, яка вчинила домашнє насильство, у відповідному законі називається **кривдником**.

Окрім того, секс-працівниці та секс-працівники є групою, яка потерпає від стигми, упереджень та дискримінації. До прикладу, жінка, яка задіяна в секс-роботі, може стикатися зі складнощами комунікації з лікарями та потерпати від зайвих питань акушерів-гінекологів, через що секс-працівниці нерідко воліють взагалі уникати медичних оглядів у державних клініках.

Наразі в Україні діють громадські організації та рухи, які опікуються правами секс-працівників та секс-працівниць. Одна з таких — ГО «Легалайф-Україна»[19]. До цієї організації можна звертатися за коментарями, експертними інтерв'ю та матеріалами по темі.

---

[19] https://legalifeukraine.com/uk/

Наркозалежність — вибір чи хвороба

Висвітлюючи тему наркозалежності, варто пам'ятати, що і тут також є ціла низка термінів, які не рекомендуютсья до використання, адже принижують честь та гідність людей, підривають довіру до них та не сприяють формуванню поваги.

Серед подібних термінів можна виділити наступні: «наркомани», «нарики», «колотися» або «ширятися» тощо.

Натомість можемо використовувати такі вислови: «**наркозалежні люди**»; «люди, які вживають наркотики ін'єкційно»; «люди, які вживають наркотики ін'єкційним шляхом»; «люди, що вживають наркотики шляхом ін'єкцій» — якщо йдеться про тих, хто вживає наркотичні засоби саме ін'єкційно. В подібних висловах ми робимо акцент на слові «**люди**», дотримуючись, водночас, основного принципу «спершу — людина», який було описано на початку цього матеріалу.

Використовуючи коректні терміни, ми також відходимо від акцентування уваги на негативних тлумаченнях слова «наркоман». Аналіз поведінки наркофобних рухів в Україні, проведений дослідницею Любов'ю Величко, демонструє, що і журналісти, і лідери громадської думки в соціальних мережах, і народні депутати з трибуни Верховної Ради дозволяють собі різкі, засуджуючі висловлювання та оперують словами на кшталт «наркоман» для того, аби когось образити або розкритикувати.

Часом ЗМІ, висвітлюючи історії, пов'язані з життям наркозалежних людей, відходять від базового принципу журналістської роботи — об'єктивності, дозволяючи собі емоційне трактування тієї або іншої події. Так з'являються заголовки про

«матерів-наркоманок» з приписками на кшталт «сусіди в шоці» тощо.

Чи не найпоширеніші міфи про наркоманію — буцімто це свідомий вибір людини, який вона робить щоразу, коли бере до рук шприц. Насправді ж це — залежність, яку необхідно лікувати. Часто цей процес є тривалим і нелегким. Але краще уникати формулювань на зразок «хворий на наркоманію».

Проте, можна писати так: «**людина з розладом в результаті вживання наркотиків / психоактивних речовин (ПАР)**». Може також використовуватися таке формулювання як: «розлади психіки та поведінки, пов'язані з вживанням психоактивних речовин», або «людина з проблемним (ін'єкційним) вживанням ПАР» — відповідно до Міжнародної класифікації хвороб[20].

Наркозалежність вважається рецидивним/хронічним захворюванням, адже є люди, які повертаються до вживання після десятиліть ремісії[21].

В Україні немедичний обіг наркотиків заборонено, але на законодавчому рівні відсутня заборона їх особистого вживання. Проте, незаконне зберігання будь-якої, навіть незначної, кількості наркотиків, вважається адміністративним правопорушенням (ст. 44 КУпАП)[22], а незаконне зберігання наркотиків і більшій кількості тягне за собою покарання за ст. 309 Кримінального кодексу України[23]. Варто розуміти, що в

---

[20] https://mkb-10.com/

[21] https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/zalezhnist-vid-psik hoaktivnikh-rechovin

[22] https://kodeksy.com.ua/kodeks_ukraini_pro_administrativni_pravoporushennya/statja-44.htm

[23] https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini/statja-309.htm

Україні рівень криміналізації наркоспоживачів у сотні разів вищий, ніш у більшості країн Європейського Союзу, через те, що нормативно встановлені «порогові кількості» найбільш поширених наркотиків[24], за незаконне зберігання яких наступає кримінальна відповідальність, в Україні у сотні разів нижчі[25].

Програма зменшення шкоди — комплекс заходів, спрямованих на запобігання поширенню ВІЛ і зниження шкоди, пов'язаної із вживанням психоактивних речовин, особливо ін'єкційних наркотиків[26].

Один із елементів програми зменшення шкоди — **замісна підтримувальна терапія, також часто використовується абревіатура ЗПТ**. Пункти видачі препаратів ЗПТ називаються **сайтами** — ці терміни варто знати і розуміти для коректного висвітлення тематики.

Етнічні групи: расизм, ксенофобія та інші прояви нетерпимості

Ксенофобія — несприйняття конкретною особою або певною

---

[24] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-00#Text

[25] https://aph.org.ua/uk/novyny/v-ukrayini-kozhen-11-ij-zasudzhenij-za-zberigannya-narkotikiv/?fbclid=IwAR0d0Dpw44Z6JN3Uzwd9nRyBM7v22m_eh5PDMxxTJw8sLU4IaoNoMY-46A8

[26] https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/zalezhnist-vid-psikhoaktivnikh-rechovin/zmenshennya-shkodi

спільнотою людини або спільноти людей іншої національності. Зокрема може проявлятися у різному несприйнятті чужої мови, традицій, культури та стилю життя.

Расизм — упереджене ставлення до представників певних рас, поширення ідеології, яка стверджує вищість одних рас над іншими.

І расизм, і ксенофобія є поширеними проявами дискримінації та упередження щодо представників тих або інших рас чи національностей. А ще — порушенням базових прав людини, які захищаються низкою міжнародних документів, як-от, наприклад, Міжнародною конвенцією ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації[27].

Найчастіше журналісти припускаються помилок або неточностей, коли висвітлюють таку тематику в контексті наприклад, міграційних рухів, еміграції та імміграції, пошуків політичного притулку тощо.

Передусім, варто розуміти різницю між кількома ключовими поняттями. Так, **мігранти** — це особи, які свідомо та з власної волі перетинають кордони своєї держави, часто — з метою змінити місце проживання. Відповідно, **емігранти** — це мігранти, які виїжджають з країни в інші місця, а **іммігранти** — мігранти, які в'їжджають до країни. Чи не найрозповсюдженіша помилка — називати всіх мігрантів з, наприклад, країн Африки або Азії нелегальними. Мовляв, якщо особа — темношкіра, прибула з бідної африканської країни, то вона автоматично є «нелегалом». Проте перш ніж так писати, варто перевірити статус цієї особи, а вже потім обирати відповідні терміни.

---

[27] https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-2.en.pdf

Ще одна категорія — **біженці**. Це особи, які були змушені покинути свою країну внаслідок певних подій, які потенційно загрожують їхній безпеці, життю або здоров'ю. Так, часто це люди, які тікають з власних осель у інші країни через політичні переслідування, репресії, війни, збройні конфлікти тощо.

Відповідно до українського законодавства, ***біженець*** *— особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань*[28].

Останнім часом європейські медіа також стали активно використовувати терміни: «**люди з міграційним фоном**», «особи з міграційним минулим» або «люди з міграційним походженням». Так, до прикладу, таку термінологію можна зустріти у німецькому виданні *Deutsche Welle*, яке має також російську та українську мовні версії[29]. Так говорять про людей, які самі могли народитися в одній країні, проте їхні батьки або принаймні один з батьків були мігрантами.

З початком війни на Донбасі та після анексії Криму в 2014 році в Україні став широко вживатися також термін «**внутрішньо переміщені особи**», тобто ВПО. «Це люди, які залишили свої домівки, рятуючись від небезпеки, але не перет-

---

[28] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text

[29] http://surl.li/acftq

нули міжнародний кордон, а залишились на території рідної країни», — так визначає цей термін Агентство ООН у справах біженців[30].

На відміну від біженців, які шукають політичного, юридичного та соціального захисту в інших країнах, ВПО перебувають під законним захистом свого уряду. Вони зберігають усі права та захист згідно з міжнародним законодавством з прав людини. Цих людей також називають переселенцями.

Окрема категорія — це **особи, які шукають притулку**[31] в іншій країні через переслідування або репресії на батьківщині. На відміну від біженців, які змушені швидко виїжджати за межі власної країни, а далі зазвичай діють відповідно до ситуації, особи, які шукають політичного притулку, частіше діють сплановано. Адже кінцева мета тут — офіційне отримання притулку в іншій державі, тобто узаконення свого статусу та права перебування на території іншої країни. Для цього варто довести, що у рідній країні особа переслідується або ж їй там загрожує небезпека.

Ще один важливий момент — як називати представників тих або інших народів чи етносів. Так, до прикладу, нерідко в полі зору медіа опиняються представники ромської національності, яких у просторіччі звикли називати циганами.

Натомість останнім часом у міжнародному публічному дискурсі медіа, як і представники профільних громадських організацій, все частіше відходять від використання слів «циган» та «циганський», заміняючи їх на «**роми**» або «**ромський**». Також вважається, що замість «циганський табір» краще вживати вислів «**компактні ромські поселення**». Чому так?

---

30 http://surl.li/acftx

31 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text

Справа в тому, що відхід від патерна «циганський» нібито мав би допомогти відійти і від суспільних стереотипів щодо цього народу, які глибоко і міцно вкорінилися в українській свідомості. Часто ці стереотипи — негативні, виникають через кочовий і вуличний спосіб життя ромів, низький рівень матеріального забезпечення та нелегальні методи заробітку деяких представників ромської національності, як-от крадіжки чужих гаманців або телефонів.

Насправді ж, люди, яких ми звикли бачити на вулицях міста і називаємо «циганами», можуть взагалі не мати жодного стосунку до ромської національності. Вони можуть бути, до прикладу, мігрантами з Західної України і часто не розуміють ромської мови, у спілкуванні між собою послуговуючись, скажімо, різними формами мадярських діалектів.

Проте серед представників ромської національності є публічні особи, наприклад, успішні артисти та музиканти, які популяризують свій народ позитивними способами — через музику або творчість. Тож не варто упереджено судити про всіх представників ромської спільноти лише за негативними інцидентами.

Як і у випадку із людьми, які мають порушення слуху, наприклад, і часто досі самі називають себе глухими, навіть попри спроби відійти від цього контексту, роми так само нерідко самі себе позиціонують не інакше як цигани. Для когось це — принципова позиція, а хтось навпаки не бачить жодної різниці між обома термінами.

В будь-якому разі, журналісти, які хочуть послуговуватися справді коректною та толерантною лексикою, мають використовувати саме варіант «роми». Проте якщо хтось із ваших співрозмовників принципово називає себе циганом, можна вказати це, наприклад, у цитаті — в прямій мові.

Те ж саме стосується й представників інших етносів та рас.

Так, некоректним буде використання слова «негр» — його краще замінити на «**темношкіра людина**». Розповсюджена помилка з боку журналістів, які, навпаки, хочуть здаватися дуже толерантними — всюди вживати вислів «афроамериканець», навіть там, де йдеться про темношкіру людину іншого походження або з іншим громадянством.

Афроамериканець — це про людину, яка має африкансько-американське походження. Тобто, це житель США, який має повне або часткове африканське походження. Таким чином, особа, яка має африканське коріння, але проживає в Україні, не може називатися афроамериканцем.

Ще одна порада, можливо, трохи очевидна — уникайте просторічних висловів, які можуть бути сприйняті неоднозначно. Це стосується висловів на кшталт «**гастролери із Закарпаття**» — такі висловлювання можна часто зустріти навіть у офіційних звітах від Національної поліції або МВС про крадіжки чи дрібні злочини. Це сленговий вислів, який має негативні конотації.

Загальна рекомендація для журналістів: не підкреслюйте етнічне, расове походження або національність особи там, де це не має жодного значення. До прикладу, в новині про злочин або крадіжку не обов'язково виносити у заголовок інформацію про те, що це скоїв, скажімо, грузин або болгарин. Адже саме так формуються певні упередження про той або інший народ. Ретельно перевіряйте коректність своїх висловлювань щодо представників національних або етнічних груп, перш ніж використати якийсь термін у журналістських матеріалах.

Hate speech у ЗМІ

Мова ворожнечі, або ж hate speech — це висловлювання, які принижують, ображають або дискредитують людину. Часто мова ворожнечі побудована саме на дискримінації за тією або іншою ознакою: статі, національності, етнічної приналежності, стані здоров'я, сексуальної орієнтації тощо. Тобто — на несприйнятті інакшості людини, її відмінностей та особливостей.

Фактично, мова ворожнечі може бути побудована на всіх тих моментах, які ми обговорювали вище — від ксенофобії до гендерної дискримінації.

Так, можна вирізнити такі прояви мови ворожнечі у ЗМІ, як:

Виправдання або піддавання сумніву насильства чи дискримінації. Часто проявляється у висловлюваннях на кшталт: «сама винна», «не треба було носити коротку спідницю, ходити по вулицях пізно вночі» і т. ін.

Яскраві приклади — висвітлення зґвалтування Ірини К. у Врадіївці на Миколаївщині в 2013 році[32] — тоді деякі

[32] https://novosti-n.org/analitic/-Vradyevskoe-delo-Nasylnyky-y-yh-zhertva-kto-ony--1477

ЗМІ намагалися дізнатися, чи, бува, вона не була «гулящою» жінкою. Також — зґвалтування жительки Миколаєва Оксани М, роком раніше — у цьому випадку ЗМІ також жваво обговорювали, чи не займалися дівчина та її мати секс-роботою — так, ніби це могло би якось виправдати жорстоку поведінку її кривдників[33]. Ще один приклад — згвалтування Нелі П. у Кагарлику в 2020 році[34]: після інциденту постраждалу намагалися дискредитувати та влаштували їй булінг в соцмережах, називаючи її «суспільно неблагонадійною».

Твердження про неповноцінність. Наприклад, тези, буцімто жінка, яка не має дітей — не справжня, нереалізована жінка, а чоловік, який не служив в армії — не чоловік.

Гендерна дискримінація. До прикладу, це такі фрази, як: Ти не розумієш, бо ти жінка, Ти не можеш так поводитися, бо ти — чоловік.

Дискримінація за іншими ознаками. Як-от, вищезгаданий ейджизм: Ти ще така молода/такий молодий для цього, або навпаки — Ти вже застарий, щоб це зрозуміти.

Стигматизація — навішування «ярликів». Може проявлятися у вигляді пліток, наприклад, жінка з ВІЛ-статусом: Це тому що вона повія, бо тільки вони хворіють на ВІЛ/СНІД.

Мову ворожнечі у ЗМІ найчастіше використовують «жовті» видання — тобто, так звана «бульварна преса», новини в якій

---

33 https://www.segodnya.ua/regions/odessa/okcanu-makar-trizhdy-privlekali-k-otvetctvennocti-za-proctitutsiju-294180.html

34 https://www.radiosvoboda.org/a/kagarkyk-katuvannya-policiya-zgvaltuvannya/31000398.html

побудовані на пошуках скандалів, сенсацій та інтриг. Також — новини зі світу криміналу, де часто акцентують увагу на статі, етнічному походженні, расі, віці, стані здоров'я або певному життєвому досвіді підозрюваних у вчиненні протизаконних дій.

Окрім цього, мова ворожнечі — улюблений прийом на телевізійних ток-шоу, де до студії запрошуються так звані «експерти», які обговорюють певну скандальну тему. Героєм програми може опинитися людина, яка потрапила у складні життєві обставини, пережила травмуючий досвід тощо. При цьому, зазначені експерти вдаються до критики, часто — незаслуженої, можуть звинувачувати постраждалих осіб в тому, що з ними відбулося, розкривають інтимні подробиці чужого життя.

Особливості побутового спілкування

Мова ворожнечі дуже часто зустрічається також і в побутовому спілкуванні. Це фрази, жарти або висловлювання, часто — метафоричні або навіть трохи абстрактні, які ми звикли сприймати крізь призму гумору, бо так говорили наші батьки та старші родичі.

Ось кілька найбільш поширених висловлювань, які кожен з вас чув принаймні раз у житті, а, можливо, і сам колись вживав у спілкуванні з друзями або в колі близьких

людей. Звісно, у форматі дотепного жарту. Цей перелік було складено для інформаційної кампанії з протидії мові ворожнечі StopHate — більше інформації про кампанію можна знайти за посиланням: http://stop-hate.in.ua/

Як білі люди

Цим висловом, зазвичай, намагаються позначити комфортні умови життя, роботи чи перебування. «Почуватимемося, як білі люди» — ніби означає, що все буде на високому рівні, просто і без зайвих складнощів. Мабуть, така риторика органічно вписалася би у реалії колоніального світу кілька сторіч тому, коли європейці активно захоплювали території Африки та Азії, утворюючи всюди свої колонії, та використовували чорношкіре населення у якості рабів.

Проте, у 1861—1865 роках тодішній президент США Авраам Лінкольн ухвалив закон про скасування рабства, Нельсон Мандела пройшов крізь роки ув'язнень, аби врешті увійти в історію як перший чорношкірий президент Південно-Африканської Республіки, а країни Африки, Індія та Близький Схід уже давно живуть як незалежні, і деякі з них — процвітаючі держави.

А отже, поділ людей на «успішних білих», та «меншовартісних чорних» уже давно не є актуальним.

Ну ти і жид

Так історично склалося, що євреї міцно асоціюються із хитрістю, жагою до грошей та намаганням когось обдурити чи обрахувати. «Хитрий, як жид» — кажемо ми

на людину, яка поводиться нечисто. Якщо співрозмовник намагається ухилитися від прямої відповіді на запитання, або ж відповідає зустрічним запитанням, ми часто навішуємо на нього ярлик «жид» або «єврей».

«У тебе в роду випадково євреїв не було?» — запитання, яке можна почути на адресу тих, хто поводиться якось не так, робить все навпаки.

Слово «жид» дійсно є застарілим етнонімом, яким називали євреїв ще кілька століть тому. Негативного тлумачення воно набуло у XV столітті, коли православна церква оголосила прибічників окремих релігійних течій єретиками, а самі релігійні течії — «єрессю жидовствующих». Тоді євреї піддавалися гонінням, катуванням та вбивствам. Саме необхідність виживати могла змушувати їх вдаватися до хитрощів, адже переслідування продовжувалися протягом століть — аж до голокосту, який влаштували німецькі нацисти під час Другої світової війни.

Сьогодні ми живемо у світі, де «невірних» більше не спалюють на вогні посеред головної міської площі, а «відступникам і єретикам» не відрубують руки і ноги за відхід від церкви. Злочини ж проти єврейського народу було офіційно засуджено, як геноцид. Тож слід відмовитися і від негативних тлумачень.

Ти що, баба?

Поділ людей на слабку і сильну статі — дуже сильний стереотип, на якому досі базується чи не вся масова культура в Україні. Через призму цих кліше жінок сприй-

мають як істот, які не здатні до важкої фізичної праці, мають бути слабкими та ніжними, водночас як чоловіки — обов'язково лідери у сім'ї, здобувачі та захисники. Розподіл на сильних та слабких також диктує риси характеру, людські якості та особливості поведінки, які начебто мають бути притаманні всім без винятку жінкам і чоловікам.

«Ти що, баба?» — вислів, яким намагаються підкреслити слабкість опонента. Причому як фізичну, так і емоційну, психічну чи моральну. Зазвичай, так звертаються до чоловіка, чия поведінка, на думку опонентів, не є «чоловічою», з метою образити його.

«Як баба» може вважатися той, хто не хоче пити чергову чарку горілки у чоловічій компанії. «Як баба» — той, хто дозволяє собі плакати або проявляти емоції на людях.

«Як баба» — той, чиї манери не є умовно чоловічими: вдягається не так, має жіночну ходу, не чоловічу статуру, має хобі, звички або професію, більш притаманні жінкам.

У всіх цих випадках вислів: «Ти що, баба?» має негативне забарвлення. Скидається на те, що «бабою» бути погано. Ось чому це є образливим для самих жінок.

Вашій мамі зять не потрібен?

Розповсюджений жарт, за допомогою якого чоловіки часто намагаються познайомитися на вулиці з дівчатами, вважаючи, що це дотепно та смішно. Чи так це насправді?

У перекладі на «людську» мову це значить: Чи не хочеш ти заміж? Тема заміжжя — одна з найбільш зашорених у суспільстві. Старші покоління мають застарілі уявлення про парні стосунки, сім'ю та продовження роду. А отже, сприймають сучасний світ відповідно до цих уявлень, намагаючись підігнати під них і нинішні покоління. Молодь часто звинувачують у тому, що «вже час одружуватися, а ти ще гуляєш», дівчат підштовхують «народити до 25 років, бо потім вже старою будеш», та дивуються, якщо чують, що хтось і зовсім не збирається заміж.

До того ж, питання, адресоване мамі, відсилає до тих часів, коли сама дівчина не мала права вибору, а рішення щодо майбутнього «зятя» приймали батьки.

Проте зараз кожна із нас може сама обирати, коли створювати родину, народжувати дітей і чи народжувати їх взагалі, присвятити себе кар'єрі, а чи романтичним стосункам, жити у парі «чоловік-жінка», або ж у одностатевому союзі, а чи, може, взагалі не у парі. Тому питання про заміжжя, дітей та сім'ю є недоречними та дратівливими.

У тебе що, ПМС?

Вважається, що кожна жінка раз на місяць переживає передменструальний синдром (ПМС), під час якого через гормональні стрибки відбувається різка зміна настрою, підвищується чутливість та емоційність.

«У тебе що, ПМС?» — часто запитують у жінок чоловіки, намагаючись таким чином підкреслити надмірно емо-

ційну, на їх погляд, поведінку. Саме по собі це питання зазвичай ставлять у негативному контексті, ніби сам передменструальний синдром є чимось поганим. Насправді ж це не так.

По-перше, різкі зміни настрою не обов'язково можуть бути пов'язані із циклом. Намагання їх автоматично пов'язувати знецінює емоції жінки і часто використовується чоловіками, аби виправдати своє небажання розібратися, що їх насправді спричинило. По-друге, не всі жінки гостро відчувають ПМС. У деяких це взагалі ніяк не проявляється. А по-третє — навіть коли він і є, то цей синдром закладений природою. Тож чи варто це підкреслювати?

Такий стильний, мабуть, гей

На жаль, у пострадянському суспільстві й досі збереглися викривлені уявлення про те, як мають виглядати представники ЛГБТ-спільноти. На формування цього образу, певне, найбільшим чином вплинули американські фільми, західні журнали, а згодом його охоче підхопили і наші ЗМІ.

*Деякі й досі уявляють геїв як манірних чоловіків із підкреслено жіночною поведінкою, які полюбляють одягатися у рожеве, носять на шиї боа з пір'я та фарбують губи. Відіграє роль і той фактор, що не всі розуміють різницю між травесті, транс*людьми, трансвеститами та власне геями, вважаючи, що це — різні назви одного явища.*

Люди, світогляд яких спотворений такими стереотипами, досі вважають, що манікюр та педикюр — винятково жіноча прерогатива, шопінг — теж не чоловіче заняття, а ніжні, чи, навпаки, яскраві кольори, квіти, метелики на сорочках тощо — теж ознака того, що перед вами гей. Насправді ж схильність чоловіка до подібних атрибутів сама по собі нічого не говорить про його сексуальну орієнтацію.

«Підараси» проти геїв

Розмежовуючи поняття «підарас» та «гей», деякі люди вважають, що можуть позиціонувати себе толерантними до ЛГБТ. Мовляв, проти геїв нічого не маю, а підарас — це лише образливе, лайливе слово, яке використовується для характеристики будь-кого, незалежно від сексуальної орієнтації.

Так, «підарасами», зазвичай, бувають керівники на підприємствах, директори фірм та просто начальники, співробітники правоохоронних органів та представники комунальних, державних структур.

Педерастія — термін, який виник ще за часів Стародавньої Греції та дослівно перекладається як «любов до хлопчиків». Тоді це поняття мало не лише сексуальний, а і освітньо-виховний контекст — передбачалося, що відбувається обмін досвідом. Згодом це слово дійсно використовували як синонім до поняття «гомосексуальність», говорячи про одностатеві стосунки між двома чоловіками. Але потім відмовилися від його вжитку.

Наразі вираз «педераст» та похідні від цього слова вживаються виключно у лайливому контексті. Лайливим воно стало саме через суспільну гомофобію та ненависть до гомосексуальності.

Отже, використовувати це слово навіть у переносному значенні — це підтримувати наше радянське гомофобне минуле.

В тебе що, рук немає?

«Ти — безрука!» — говоримо ми до людини, яка випадково щось розбила, впустила або зламала. Таким чином ніби намагаємося підкреслити фізичну неповносправність того, на кого адресуємо, натякнути, що жертва нашого нападу має якісь вади, які заважають їй діяти сконцентровано. На жаль, подібні звинувачення — не рідкість і щодо дітей, які не можуть зробити домашнє завдання, склеїти поробку на уроці праці в школі тощо.

Якщо ви колись ще раз захочете вжити цю фразу просто так, пам'ятайте: у світі дійсно повно людей, у яких немає рук. Деякі з них займаються спортом і перемагають на Параолімпіаді, водять авто та мотоцикли, виступають на публіці, пишуть картини, вишивають та грають на музичних інструментах. То чи дійсно відсутність кінцівок означає, що хтось — не в змозі впоратися із яким-небудь завданням?

Як даун

Якщо попередній пункт — про намагання навмисне натякнути на фізичні вади, яких у людини насправді може і не бути, то тут йтиметься про натяки на ментальні та психічні розлади.

Такі слова, як «даун», «дебіл», «ідіот», «олігофрен» часто вживаються у якості лайливих з метою підкреслити «недалекість» людини. Натомість не всі розуміють, що кидаються справжніми психічними діагнозами. Кожен із них діагнозів відрізняється за складністю, серйозністю ураження психіки чи інтелекту, вони проявляються по-різному. Перш ніж називати когось «ідіотом», що стоїть за цим словом.

Важливий нюанс: наявність подібного діагнозу не завжди означає, що людина до кінця життя буде соціально не адаптованою, не матиме друзів, родини і роботи та буде вигнанцем, який не розуміє, коли до нього звертаються. Погляньмо, наприклад, на Пабло Пінеду. Цей іспанець, який живе із синдромом Дауна, закінчив університет, отримав диплом бакалавра та став викладачем. Окрім того, отримав нагороду на міжнародному кінофестивалі у Сан-Себастьяні за найкращу чоловічу роль у кіно.

Якщо ж людина дійсно недієздатна, це тим більше не привід для іронії, бо такий стан є серйозною проблемою, за якої людина потребує допомоги і підтримки, а не глузування.

Подібні вислови — це не жарти, а прояви нетерпимості, нетолерантності та приклади мови ворожнечі. Варто чистити

свою мову від подібних висловлювань, адже професійний імідж журналіста формується не лише через стиль, якість і формат його матеріалів, а також і через здатність комунікувати неформально.

Післямова

Аналіз українського інформаційного простору демонструє, що і в ЗМІ, й у соціальних мережах, і у публічних заявах медійних осіб і досі часто зустрічаються мова ворожнечі, некоректні, маніпулятивні висловлювання. Ба більше, навіть саме українське законодавство і досі оперує термінами, які сьогодні потребуютьпотребуть перегляду — наприклад, такими як «проституція».

Формування суспільних уявлень щодо того або іншого явища, групи людей, стану здоров'я та іншого починається з того, як і що ми про це говоримо, які слова вживаємо, аби розповісти про це іншим. Лексика, якою ми послуговуємося, має бути нейтральною та етичною — з можливістю відійти від стигматизуючих, дискримінаційних висловлювань.

Створення нового словника з урахуванням світових тенденцій та змін у міжнародних нормативно-правових актах дасть змогу Україні рухатися в ногу з часом та зробити перші кроки до змін всередині самого українського суспільства.

Маємо надію, що цей методичний посібник допоможе читачам зрозуміти найголовніше — змінювати країну кожен з нас вже сьогодні може кожен з нас.

Алфавітний покажчик термінів

Абстинентний синдром — комплекс симптомів, який виникає у осіб із наркозалежностю після відмови від вживання наркотичних речовин.

Афроамериканець — людина, яка має африканськo-американське походження.

Біженці — особи, які були змушені покинути свою країну внаслідок певних подій, які потенційно загрожують їхній безпеці, життю або здоров'ю.

ВІЛ, або вірус імунодефіциту людини — збудник захворювання, яке має назву ВІЛ-інфекція.

Внутрішньо переміщені особи, або ВПО — це люди, які залишили свої домівки, рятуючись від небезпеки, але не перетнули міжнародний кордон, а залишились на території рідної країни.

Вразливі групи населення — групи, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників.

Гендер — це соціальна характеристика, тобто, це ролі, які приписують жінкам або чоловікам у соціумі., ці поняття не є взаємопов'язаними.

Гендерна дискримінація — це дискримінація за ознакою гендеру.

Гендерна дисфорія — стан притаманний деяким транс*людям/ характерний для трансгендерності, під час якого лю-

дина не може повністю прийняти свій гендерний статус чоловіка або жінки.

Гендерна рівність — рівні права та можливості для чоловіків і жінок у всіх сферах життєдіяльності. Тобто — подолання гендерної дискримінації.

Гендерна самоідентифікація (або гендерна ідентичність) — це внутрішня самоідентифікація особи як представника або представниці того чи іншого гендеру.

Гендерна сліпота — поняття, протилежне до гендерної чутливості, це нездатність бачити та відчувати прояви гендерної дискримінації та сексизму на всіх рівнях та у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Гендерночутлива журналістика — це створення журналістських публікацій, сюжетів, матеріалів з урахуванням існуючих гендерних відмінностей, наявності дискримінації за ознакою статі, проявів нерівності та нетерпимості.

Домашнє насильство — відповідно до українського законодавства, це дії, характерні для фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються між родичами або подружжям чи між іншими людьми, які спільно проживають, але не перебувають у родинних відносинах чи у шлюбі між собою.

Детранзішн — процес, зворотній до процесу трансгендерного переходу, також може називатися «зворотнім переходом».

Ейджизм — дискримінація за ознакою віку.

Емігранти — це мігранти, які виїжджають з країни в інші місця.

Жестова мова — мова, за допомогою якої спілкуються люди з порушеннями слуху. Складається з комплексу жестів та жестової абетки, яка має назву Дактиль.

Замісна підтримувальна терапія, або ЗПТ — визнаний у світі та найбільш економічно ефективний метод лікування осіб з розладами в результаті вживання наркотиків / психоактивних речовин (ПАР), компонент програми зменшення шкоди.

Ім\мігранти — мігранти, які в'їжджають до країни.

Інтерсекс-люди — це особи, які народилися із біологічними ознаками обох статей одночасно.

Ключові групи населення — такі групи, в середовищі яких епідемія ВІЛ розвивається непропорційно порівняно із загальним населенням.

Ксенофобія — несприйняття конкретною особою або певною спільнотою людини або спільноти людей іншої національності.

ЛВНІ — абревіатура, розшифровується як: які вживають наркотики ін'єкційним шляхом.

ЛГБТ+ — абревіатура, розшифровується як: лесбійки, геї, бісексуали, трансгендерні особи, в деяких варіаціях сюди додають також літеру «К», яка позначає поняття «квір», або літеру «І» для позначення терміну «інтерсекс люди».

Ментальні порушення — встановлені лікарем діагнози або розлади психічного спектру.

Мігранти — це особи, які свідомо та з власної волі перетинають кордони своєї держави, часто — з метою змінити місце проживання.

Мова ворожнечі, або ж hate speech — це висловлювання, які принижують, ображають або дискредитують людину.

Небінарні люди — термін, який стосується людей, чиї гендерна ідентичність / самоідентифікація не вписуються у бінарно-опозиційний поділ на чоловіків та жінок.

Об'єктивація — це прийом, суть якого в тому, що замість професійних якостей, індивідуальних рис характеру, унікального досвіду та інших, справді суттєвих характеристик людину презентують виключно як сексуальний об'єкт.

Програма зменшення шкоди — комплекс заходів, спрямованих на запобігання поширенню ВІЛ і зниження шкоди, пов'язаної із вживанням психоактивних речовин, особливо ін'єкційних наркотиків.

Расизм — упереджене ставлення до представників певних рас, поширення ідеології, яка стверджує вищість одних рас над іншими.

Роми — етнічна група народів індійського походження.

Сайт ЗПТ — пункт видачі замісної підтримувальної терапії.

Сексизм — дискримінація за ознакою статі, упередження, образливі висловлювання стосовно представників тієї або іншої статі чи гендеру.

Секс-робота — надання сексуальних послуг з метою отримання доходу.

Складні життєві обставини — такі обставини, що були виявлені за результатами оцінки потреб, внаслідок яких сім'ї або особи не можуть самостійно піклуватися про особисте, сімейне життя та брати участь у суспільному житті.

Скляна стеля — так називають умовні перепони, які заважають жінкам піднятися по кар'єрних сходинках через гендерну дискримінацію з боку керівництва.

СНІД — четверта клінічна стадія ВІЛ-інфекції. Розвивається за відсутності лікування.

СОГІ — абревіатура, яка розшифровується так: сексуальна орієнтація / гендерна самоідентифікація.

Стать — це біологічні відмінності між чоловіком та жінкою, тобто це все, що стосується репродуктивної системи, первинних та вторинних статевих ознак.

Стигматизація — навішування соціальних «ярликів».

Трансгендерний перехід — термін, який слід використовувати замість висловлювання «зміна статі».

Трансгендерні люди (скорочено транс* люди) — термін, що позначає людей, чиї гендерна ідентичність / гендерна самоідентифікація так чи інакше не відповідають статі, приписаній при народженні.

Трудові мігранти — це люди, які займаються трудовою діяльністю в країні, громадянами якої вони не є.

ЧСЧ — абревіатура, розшифровується як: чоловіки, які мають секс з чоловіками.

Національна гаряча лінія
з питань наркозалежності і ЗПТ
0 800 507 727

Національна гаряча лінія
з питань вірусних гепатитів
0 800 503 310

Загальнонаціональна гаряча лінія
з питань ВІЛ/СНІДу та туберкульозу
0 800 500 451

Гаряча лінія
для секс-працівників БО «Легалайф Україна»
(050) 450 777 4
(067) 450 777 4

https://legalifeukraine.com/uk/

Альянс громадського здоров'я

https://aph.org.ua/

facebook.com/AlliancePublicHealth/

© Альянс громадського здоров'я, 2021

Текст: *Олександра Горчинська*

Експертна оцінка: *Павло Скала, Мирослава Андрущенко, Інна Антонюк*

Редакційна колегія: *Наталія Бабенко, Анатолій Волик, Юлія Царевська, Олексій Квітковський*

Літературна редакція та коректура: *Олена Кожушко*

Видано за фінансової підтримки МБФ «Альянс громадського здоров'я» в рамках програми «Прискорення прогресу у зменшенні тягаря туберкульозу і ВІЛ-інфекції в Україні», яка реалізується за підтримки Глобального фонду для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією.

Альянс
громадського здоров'я